

AUSA · XX · 150 (2002) p. 739-745 © PATRONAT D'ESTUDIS OSONENCs

UN POEMA DE VERDAGUER
A TORRAS I BAGES

JAUME MEDINA

Comentari del poema que Jacint Verdaguer dedicà al bisbe Josep Torras i Bages en ocasió de la seva entrada a la ciutat de Vic com a titular de la seu osonenca. Hi són examinades les relacions entre els dos personatges i, al mateix temps, les afirmacions fetes pel poeta a propòsit del bisbe.

A commentary on the poem that Jacint Verdaguer dedicated to Bishop Josep Torras i Bages to mark the occasion of his arrival in Vic as new Bishop of the Diocese. The article examines both the relations between these two individuals and the declarations the poet made about the Bishop.

*El nou bisbe de Vic Dr. D. Josep Torras i Bages*¹

A la pàtria de Llorens
digué la pàtria de Balmes:
—Tenia un Bisbe estimat,
i ahir, com si tingués ales,
se n'és volat cap al cim
de les sedes catalanes.
¿Me'n daries un de nou,
tu que ets de tants bisbes mare?—

La vila del Penedès
respongué amb estes paraules:

1. Transcripció del poema de l'edició de *La Veu del Montserrat*, any XXII, Vic, 14 d'octubre de 1899, núm. 41. Només en normalitzo l'ortografia. La pàgina de *La Veu del Montserrat* es troba reproduïda al llibre: *Jacint Verdaguer i la Plana de Vic. Antologia*. A cura de Maria Mercè Miró, Epileg de Maria Àngels Anglada. 3a ed. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, 2002, p. 219. (Osona a la Butxaca; 20-21)

—«Ve-te'n aquí un de novell,
 el doctor Torras i Bages.
 Prou el pots conèixer, tu
 que l'has tingut en tes aules,
 l'has alletat en tos pits
 en què tants sants alletares,
 tants sants i savis doctors
 com has duit en tes entranyes.
 Estudiant te'l doní,
 teòleg me'l retornares,
 teòleg i filosof
 com al món no n'hi ha gaires.»—

Llavors Ausona li diu
 al savi Torras i Bages:
 —«Compatrici de Milà,
 compatrici de Morgades,
 vine a ser el seguidor
 de ses obres sobiranes,
 de ses empreses l'hereu,
 el jardiner de ses plantes,
 que són el rovell de l'ou
 de les terres catalanes.

Sies-hi tu benvingut
 i que mai més te n'apartes.
 Jo t'hi rebí com un fill,
 vine a ser dels meus el pare.
 Els pastos que ací has trobat
 ensenya'ls a mes ramades;
 dóna'ls la llet que et doní
 torna'ns l'amor que ens robares.

De ton palau a un cantó
 veuràs la tomba de Balmes,
 i a l'altre la de Claret,
 de mon cel divines àligues,
 no tant com Miquel dels Sants
 que té el bres a quatre passes,
 no tant com Bernat Calvó
 que hi té ses cendres sagrades.

Aixeca ton vol amb ells
 sobre el front d'eixes muntanyes,
 i volant, tu, cel amunt
 fes-hi volar moltes ànimes.

El bisbe Josep Torras i Bages (Les Cabanyes, Alt Penedès, 1846 - Vic, 1916) va fer la seva entrada a la ciutat de Vic el 15 d'octubre de 1899, diada de santa Teresa.² El dia abans, el periòdic vigatà *La Veu del Montserrat* publicava a manera de benvinguda el poema dedicat a ell per Jacint Verdaguer (Folgueroles, 1845 - Vallvidrera, 1902). El poeta i el bisbe es devien haver conegut a través del comú amic Jaume Collell (Vic, 1846-1932), que afirma haver entrat en relació amb el vilafraquí l'any «abans de la Revolució del 1868».³ Durant el curs 1870-1871 Collell i Torras es van trobar «tots dos estudiant Teologia en lo Seminari de Vic».⁴ Verdaguer havia rebut els ordes sagrats el 1870, en què fou nomenat també vicari de la parròquia de Vinyoles d'Orís, on exercí per primera vegada el seu ministeri sacerdotal. A l'epistolari de Verdaguer⁵ es troben nombroses cartes creuades entre aquest i el bisbe, així com diversos documents relacionats amb la censura eclesiàstica dels llibres del poeta, molts dels quals foren examinats per Torras i Bages,⁶ amb el qual es tractaven de vostè.

2. Així ho manifestava ell mateix al Nunci papal, monsenyor J. Nava, amb una carta de Vic, 17 d'octubre de 1899: «*Eminentísimo Sr. Cardenal Nava de Bontifé, Pro-Nuncio en España. / Mi respetable y querido Sr. Cardenal: tengo el gusto de participarle que el día 15, fiesta de Santa Teresa, hice mi entrada en esta ciudad, capital de mi Diócesis, en donde me tiene V.E. dispuesto siempre a seguir sus indicaciones y consejos para el debido régimen de los fieles. Procuraré que sea mi norma la palabra del Romano Pontífice y la entenderé como la entiendan sus representantes o Nuncios, en España.*» Vegeu: *Epistolari de Josep Torras i Bages*. Pròleg, transcripció i anotació de Jaume Medina. 5 volums. Barcelona 1994-1998. Volum II, p. 86, carta 429.

3. Vegeu: *Prefaci del canonge Jaume Collell a Dulcis amicitia* (Vic, 1926) dins: *Epistolari de Josep Torras i Bages*, volum I, p. 20.

4. *Ibid.*, p. 21.

5. Vegeu: *Epistolari de Jacint Verdaguer*. Transcripció i notes per J. M. de Casacuberta i J. Torrent i Fàbregas. 11 volums. Barcelona 1989-1993.

6. Torras i Bages donà el *nihil obstat a Caritat* (23 de gener de 1885), *Canigó* (15 de desembre de 1885), *Excursions i viatges* (desembre de 1886) i *Somni de sant Joan* (març de 1887). A propòsit d'aquest darrer llibre, a primers d'abril de 1887, Torras deia a Verdaguer: «Amic Mossèn Cinto: a l'últim he trobat lo fet de sant Benet que a vostè li interessa. Lo trobarà relatat en lo Rodríguez, en la part que hi ha la senyal, i veurà la referència al llibre dels Diálogos de Sant Gregori, d'a on està tret. / Tuus in Corde Jesu, *Joseph Torras i Bages, Pbro.* / Li recomano que sobretot no se li extravie lo llibre de les monges que li vaig portar l'altre dia; i perdoni la impertinència. / Me sembla que el fet de Snt. Benet li vindrà admirablement pel seu objecte. És lo símbol i expressió de la transcendental novetat de l'ascetisme cristià que es personificà després en lo sagrat Cor. / Ja que tinc la ploma als dits, també vull apuntar-li la idea que m'acut. Recordo que entre els sants hi ha posat un sant bizantí desconegut i obscur. ¿No li aniria bé, en son lloc, o santa Tecla o Dionís l'Areopagita; o S. Joan Crisòstom, que és una reproducció de sant Pau; o bé los dos amics Basili i Gregori Nazianceno, lo primer, pare d'innumerables monjos, i lo segon, poeta tan il·lustre que introduí en la poesia clàssica la inspiració cristiana? Me sembla que el sant que vostè hi posa és com un anís petit que s'empassa sense adonar-se'n. / Item més: me sembla que de dret li pertoca entrar en lo cicle dels cordícolas a St. Atanasi, lo hercúleo atleta de la divinitat del Verb encarnat, l'hèroe de la invasió arriana. / Me sembla que el sagrat Cor ha de ser l'astre que il·lumina l'orient i l'occident» (dins: *Epistolari de Jacint Verdaguer*, volum VI, p. 40-42). Així mateix, en una carta de 25 de novembre de 1889, Torras feia una cosa semblant amb *Nazareth*; li deia: «Mon car amic: encara que em sembla que ja li vaig dir lo dia que vostè me llegí lo Nazareth, ara, després d'haver llegit lo segon full de proves, crec necessari recordar-li la conveniència de que, o bé en la introducció o bé per nota, fasse constar explícitament que els fets miraculosos i extraordinaris de què és protagonista lo Diví Infant, no sols no els vol donar valor històric, sinó que són pures formes poètiques o al·legories místiques, manifestatives de les qualitats i virtuts de l'adorable Infant. Vostè recordará que, segons lo sagrat Evangelí, lo miracle de Canà fou *initium signorum Jesu*, i per lo tant los suposats miracles anteriors no sols són *praeter Evangelium*, sino *contra*; ademés, la mateixa existència dels Evangelis apòcrifs exigeix una major

Torras i Bages i Verdaguer eren dos temperaments molt diferents. El bisbe, tot i afirmar que tenia «inclinació a la vida especulativa»,⁷ era més aviat un home pràctic i havia donat a Verdaguer, a l'època de la seva estada-reclusió a la Gleva (1893), el següent consell: «Vostè per ací dalt no es donga massa a la poesia i a la mística; convé que terregi un poc com les perdius. Lo exercici corporal i l'espectacle de la naturalesa, que ara té tan avinents, fortifiquen cos i ànima».⁸ El poeta li contestava: «Perdone'm V. la tardança en donar-li grans mercès per son nou estudi regionalista, per lo que el felicito de cor, i per sa lletra en què em donava el consell de terregar com les perdius. Déu vulga que no ho fassa com les tortugues. / No és pas que no veja passar àligues des de les fagedes de Collsacabra, a on he vingut a acompanyar el Sr. Bisbe, compatrici de V. que sovint me'n parla; mes no és tot u veure les àligues o seguir-les».⁹ Més d'una vegada el pensador i home d'acció havia pretès influir sobre el poeta,¹⁰ que confiava per damunt de tot en el seu ofici i en la seva intuïció. Tot amb tot, es professaren una mútua amistat ben sincera: al capdavant eren tots dos homes de religió i tots dos compartien el mateix anhel d'enaltiment de la Pàtria, a l'afiançament de la qual dedicaren tots dos grans esforços i pel manteniment de la identitat de la qual lluitaren cadascun a la seva manera i en la mesura de les seves pròpies possibilitats. Altrament, Torras i Bages patí també amb el «cas Verdaguer»; i, quan la crisi arribà al seu punt culminant (1895), aquell no dubtà a oferir-se al poeta-prevere per tot el que necessités.¹¹ Tot i que tampoc en aquesta ocasió Verdaguer féu cas a Torras, no per

cautela» (dins: *Epistolari de Jacint Verdaguer*, volum VII, p. 89-90). Altrament, a mitjan novembre de 1890, Verdaguer demanava a Torras i Bages que llegís el seu llibre *Bethem* en vistes a l'obtenció del permís eclesiàstic.

7. Carta de Torras i Bages a Verdaguer, Barcelona, 10 de gener de 1894; dins: *Epistolari de Jacint Verdaguer*, VIII, p. 157-158.

8. *Ibid.*, VIII, p. 120-121. Carta de Barcelona, 20 de juliol de 1893.

9. Carta escrita a Pruitt, durant la tercera desena d'agost de 1893. Vegeu: *Epistolari de Jacint Verdaguer*, VIII, p. 125. Verdaguer era ben bé ell, tanmateix. La recomanació que Torras i Bages li havia fet per carta el 20 de juliol de 1893 (vegeu la nota 8), el va colpir i li va quedar molt gravada; tant, que l'any 1902, quan redactava el pròleg a *Flors de Maria*, l'acabava de la següent manera: «Ara, a la fi del Pròleg, m'adono de que no he dit encara un mot d'aquest llibre; ses poesies majals estan amonjoïades en tres petites toies, *Flors*, *Càntics* i *Idil·lis*. De Flors n'hi ha, si es vol, una per cada dia del mes de maig. D'aqueixos Càntics n'hi ha alguns que, mercès a les ales d'una tonada senzilla i inspirada, han volat per gairebé tots los pobles de Catalunya. I els Idil·lis, a falta de mèrit propi, tenen lo do de ser Marials, que no és petit en un temps en què la poesia ja no s'enlaira cap al sol com les àligues, sinó que peona cap avall i fins terreja com les perdius.»

10. Vegeu les cartes esmentades a la nota 6.

11. En una carta amb data de Barcelona, 3 d'agost de 1895, Torras deia a Verdaguer: «Estimat amic: feia dies que desitjava veure'l o escriure-li per a posar-me a la seva disposició, si ho creia convenient, i servir-lo en lo que bonament podés en la situació en què es troba. Havent de marxar a Vilafranca a mitja setmana entrant, avui m'he resolt a posar-li aquestes quatre ratlles. No m'agrada ficar-me en les coses dels altres; però en certes circumstàncies la caritat ordena que ens hi fiquem, i tinga per segur que la caritat és tan sols lo mòbil de la present carta, que li escric per propi i personal impuls. Lo assumpte de V. toca a lo més íntim de la Iglésia i al principi fonamental que Jesucrist posà a la seua divina institució, açò és, l'ordenació jeràrquica en lo govern i la intervenció de la superioritat en lo exercici del ministeri. D'aquí que el pecat contra la Iglésia sia lo pecat contra l'Esperit Sant, puix tanca la porta de la gràcia, lo conducto espiritual que posa en comunicació a l'home amb son Déu. No crega en altra comunicació que aquesta, clara, solemne, inequívocable, palpable, pública per a que ningú puga enganyar-se en un cas de transcendència eterna. Per molt que pregue, per penitències que fassa, per hores que passe invocant a Déu, no farà res,

això arribà un trencament entre ells dos. Simplement, hi hagué un silenci epistolar de tres llargs anys (no sabem si, mentrestant, van tenir alguna ocasió de parlar personalment). No tan sols no hi hagué cap trencament, sinó que l'amistat en sortí reforçada, i l'admiració del poeta pel capellà elevat a bisbe de la seu vigatana restà gravada en la composició que li dedicava el dia abans de la seva arribada a Vic.¹²

Escrit en uns temps en què la dignitat encara era tinguda en estima i en què ésser català era un motiu de satisfacció, d'orgull i d'afirmació alhora, el poema patriòticoreligiós de Verdaguer presenta dues pàtries interiors dialogant entre elles: Vilafranca del Penedès (la pàtria del filòsof Francesc Xavier Llorens i Barba, Vilafranca del Penedès, 1820 - Barcelona, 1872) i Vic (la pàtria del també filòsof Jaume Balmes, Vic, 1810-1848).

La capital d'Osona pregunta a la de l'Alt Penedès, on van néixer tres dels bisbes de Vic (en van ser: entre 1665 i 1674, Jaume de Copons i de Tamarit; entre 1882 i 1899, Josep Morgades i Gili;¹³ i, entre 1899 i 1916, Josep Torras i Bages), si li donaria un nou bisbe després que Morgades «se n'és volat cap al cim / de les sedes catalanes», és a dir, a Barcelona, d'on va ser titular des del 1899 fins al 1901, en què morí. La vila del Penedès li contesta oferint-li Torras i Bages, que la ciutat ja podia conèixer, perquè hi havia estudiat teologia. De passada, el poeta aprofita l'ocasió per tornar a passar revista, sense anomenar-los, dels sants i savis doctors engendrats per la ciutat o nodrits en ella: els llegendaris sants màrtirs Llucià i Marcià, sant Bernat Calbó, sant Miquel dels Sants, sant Antoni Maria

curris extra viam; ve-li aquí la possibilitat d'una oració que allunyi de Déu; perquè essent lo culto cristià un culto racional, deu començar, tenir per base un principi racional també, com és la subjecció de nostre judici al judici de l'autoritat establerta per Jesucrist sobre la terra. Per això li demano que en sa situació no es fie de si mateix, *jvae soli!*, i que prenga consell lleial d'un eclesiàstic savi i prudent, procurant V. abans aquella humilitat d'esperit necessària per a veure clar les coses. Los seglars, per més que ens vulguen bé, no tenen los coneixements eclesiàstics necessaris per a dirigir-nos en les coses de l'ordre espiritual ni aquella gràcia de l'ofici amb què Déu afavoreix els seus ministres encarregats de sostenir en lo món son regne. Tant aquí com a Vilafranca me té a les seues ordres, i la meua casa està a disposició de V. si V. pensa, com un dia o altre pensarà, en regularisar la seua situació, reconciliant-se amb la Iglésia de qual amor no dubte, puix sens dubte és un dels sacerdots més estimats. Així com també li diré lo que V. ja sap que diu l'Escriptura: que qui no estima a Déu tampoc pot estimar al pròxim. De consegüent, no es fie de certes ofertes de gent que no estima a Déu. D. V. amic en J.C. *Josep Torras i Bages, Pbre.*» (dins: *Epistolari de Jacint Verdaguer*. Volum IX, p. 110-111).

12. Aquest poema ha passat a la història com a exemple de la seriositat amb què Verdaguer es prenia la seva feina de poeta. Amadeu-J. Soberanas, en la seva edició de l'obra de Jacint Verdaguer, *Brins d'espigol*. Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1981, p. 33-34, posa una nota en què diu: «Verdaguer es preocupava per la perfecció de la seva poesia en tot temps. El 1899, amb motiu de la consagració episcopal de Torras i Bages, hom li demanà per a "La Creu del Montseny" un poema commemoratiu d'aquell fet tan important per a Catalunya. No va voler improvisar. Digué a Serra i Boldú: "[...] no us he la donaré pas! mes greu me sab a mí que a Vos, pero que no l'hagi pulida no la puc pas publicar. La meua situació m'obliga a mirar mes prim que mai. Si mos enemics que han parlat de la decadencia de ma inspiració s'hi poguessin agarrar farien festa grossa"; cf. Serra i Boldú, *Mossen Jacinto Verdaguer. Recorts dels set anys darrers de sa vida*, pàg. 46.»

13. Verdaguer havia dedicat també un poema a aquest bisbe, al moment en què passava a ocupar la seu vigatana. La composició, titulada «A l'il·lustríssim Sr. Dr. D. Josep Morgades i Gili bisbe de Vic», aparegué a *La Veu del Montserrat*, V, 1882, p. 24. Vegeu: *Jacint Verdaguer i la Plana de Vic. Antologia*. A cura de Maria-Mercè Miró, *op. cit.*, p. 150-151.

Claret i Jaume Balmes, entre altres.¹⁴ La capital penedesenca acaba fent un gran elogi de Torras i Bages, «teòleg i filosof / com al món no n'hi ha gaires».

Vic torna a prendre la paraula per a adreçar-se a Torras i Bages, compatrici de Manuel Milà i Fontanals (Vilafranca del Penedès, 1818-1884), poeta i filòleg, un dels personatges més significatius de la Renaixença, i compatrici també del bisbe Morgades (Vilafranca del Penedès, 1826 - Barcelona, 1901), restaurador de diversos monestirs medievals del bisbat de Vic, amb Ripoll (1892) al capdavant, com a més significatiu de tots, i fundador del Museu Episcopal de Vic (1889). Vic demana a Torras que hi vagi a continuar les obres i les empreses del bisbe anterior, i alhora li dóna la benvinguda, tot esperant que serà un bon pare dels fills de la ciutat. Li recorda, tot seguit, que el palau on anirà a viure està envoltat de monuments dedicats als personatges més representatius de la ciutat al llarg de la història: les tombes de Balmes (al claustre gòtic de la Catedral) i del pare Claret (a la Mercè o església del convent dels Fills del Cor de Maria), la casa natalícia de Miquel dels Sants (al carrer de Sant Hipòlit) i l'urna funerària de sant Bernat

14. Al poema «Benvinguda a les relíquies del V. Pare Almató, martiritzat en lo Tung-Kinh a 3 de novembre de 1861, i arribat a Vic lo dia 6 de juny de 1888», dins *Aires del Montseny*, Verdaguer deia, entre altres coses:

Ciutat de Vic, mare de sants i savis,
obre-li bé tes portes i ton pit;
brote de glòria el víctor en tos llavis,
vole amb un càntic nou ton esperit.

Surt a rebre'l, oh plèiade ausetana,
angèlics compatricis de Miquel,
verges i sants, poncelles d'eixa plana
que per estrelles ha volgut lo cel.

Surt a rebre'l, Claret, tu qui sentires
los batements de son novici cor,
i en sos ulls blaus vegeres les guspies
que traïen l'incendi interior.

Llucià i Marcià, tendres roselles,
altra n'arriba a vostre ram gentil;
de sang també ses fulles són vermelles;
com a vosaltres lo segà l'abril.

Deixa lo claustre gòtic on medites
i enfila't a l'àerea processó,
Balmes; i tu que ja en lo cel habites,
baixa una estona, oh Sant Bernat Calvó.

Sortiu-lo tots a rebre amb gran cantúria,
i veja-us Vic damunt son campanar,
amb lo màrtir novell en voladúria
com de coloms entorn del colomar.

També al poema dedicat al bisbe Morgades (vegeu la nota anterior), Verdaguer fa un repàs dels sants i savis vinculats a Vic.

Calbó (a dins de la Catedral). I acaba formulant el desig que Torras s'enlairi amb ells per damunt de les muntanyes que reclouen la Plana, tot emportant-se'n cel en amunt amb el seu vol moltes ànimes.

No podia pas esperar una millor rebuda el bisbe Torras i Bages. I la veritat és que en degué estar molt content. Verdaguer moria només tres anys després d'haver escrit aquest poema. Des de llavors, el bisbe donà mostres públiques i privades de professar una gran admiració al poeta. Així, el 8 de maig de 1908 participava en la inauguració del monument que el poble de Folgueroles dedicava al seu fill il·lustre, i en donava notícia per carta al poeta Joan Maragall¹⁵ i al filòleg Antoni Alcover.¹⁶ I més endavant, quan l'associació manlleuena «En Rafel de Casanova» es disposà a commemorar el desè aniversari de la mort de Verdaguer, Torras escriví a Lluís Coll i Espadaler, president d'aquella entitat, tot dient-li: «Amb gust veig com V. me participa que l'Associació que V. presideix, va a celebrar una sessió necrològica en honor de Mossèn Jacinto Verdaguer, Príncep de la nostra poesia, i exemplar admirable de la nostra llengua escrita en l'aniversari de sa planguda mort. / No convé oblidar al gran poeta, honor d'aquesta comarca a on nasqué i s'educà, perquè enllaçats en ell los dos sentiments de religió i de pàtria, igualment avui escarnits per certes tendències, la poesia Verdagueriana eleva los cors que el materialisme dominant vol ensopir en una vida purament sensual.»¹⁷ I novament el 16 de juny de 1913 el bisbe deia a Coll i Espadaler: «Amb gust envio la benedicció que V. me demana a la Sessió que volen dedicar a la memòria de l'insigne poeta Verdaguer, puix no sols li tinc el natural afecte com Sacerdot i amic meu, sinó l'admiració que ell se mereix, per haver sabut donar una exquisida expressió estètica al nostre esperit català, fonamentalment cristià, revestint-lo de les belles formes que es deriven de la història i de la naturalesa del nostre estimat país. Que la interpretació poètica del nostre esperit indígena de Mossèn Jacinto Verdaguer tinga molts deixebles, com ho desitja, a l'enviar-los la benedicció, son afm. Lo Bisbe de Vic.»¹⁸ I, encara, el 12 de juny de 1914 li tornava a dir: «Sempre m'és grata la memòria del gran poeta de la fe catòlica i de la nostra pàtria, Mossèn Jacinto Verdaguer, que Vostès se proposen honrar pròximament, amb homenatges literaris. Que aquests homenatges contribueixin a sostenir en l'esperit públic la nostra fe i el nostre patriotisme, que l'excels poeta cantà tan meravellosament.»¹⁹

Un poema, doncs, i una relació. I, al seu voltant, una geografia, uns personatges històrics, unes institucions i un model de vida. I, per damunt de tot, sintetitzant-ho tot, una Pàtria temporal, aquí a la terra, sempre enyorada de la Pàtria Eterna.

15. Vegeu: *Epistolari de Josep Torras i Bages*. Volum III, p. 315. La carta és datada a Vic, dilluns de Pasqua de 1908.

16. *Ibid.*, volum III, p. 315. La carta és datada a Vic, 22 d'abril de 1908.

17. *Ibid.*, volum IV, p. 335-336. La carta és datada el 12 de juny de 1912.

18. *Ibid.*, volum IV, p. 425-426.

19. *Ibid.*, volum V, p. 100.